

Є суттєві відмінності між цінностями традиційного та постіндустріального суспільства. Для традиційного суспільства характерними є: шанування старших, порядок, патріархальність.

В індустріальному та постіндустріальному на перше місце виходять інші цінності: права людини, свобода, рівність, справедливість, власність, солідарність, безпека.

У суспільстві, яке трансформується, стара система цінностей зруйнована, а нова ще не сформована. Така ситуація притаманна країнам Східної Європи та, зокрема, Україні.

Соціалізація і виховання передбачають освоєння традиційних та інноваційних етичних норм. «Соціалізація» спрямована, передусім, на розвиток «морального клімату» суспільства, а «виховання» – на розвиток духовності конкретної особи.

Якщо суспільство не прагне до формування та розвитку своєї духовності, соціалізація трансформуються в адаптацію, а «підтримка» моральних цінностей суспільства примусовими заходами свідчить про негативні тенденції.

Аналіз різноманітних концепцій соціалізації показує, що всі вони зводяться до одного із двох підходів, що розмежовуються між собою в розумінні ролі людини в процесі соціалізації. Перший підхід припускає пасивну позицію людини, а саму соціалізацію розглядає як процес її адаптації до суспільства, яке формує кожного свого члена відповідно до властивої йому культури. Цей підхід визначений як суб'єктно – об'єктний (суспільство – суб'єкт дії, а людина – його об'єкт). Прихильники іншого підходу виходять з того, що людина бере активну участь в процесі соціалізації і не тільки адаптується до суспільства, але й впливає на свої життєві обставини і на самого себе. Цей підхід можна визнають як суб'єктно – суб'єктний [7].

Розвиток особистості – це закономірна зміна фаз адаптації, індивідуалізації та інтеграції. Проходження «макрофаг» описує життєвий шлях людини: дитинство (адаптація), підлітковий період (індивідуалізація) та юність (інтеграція). Зміна «мікрофаг» характеризує психологічні особливості розвитку кожного із вікових періодів.

Для педагогіки необхідні дані інших наук про соціалізацію, що дозволятиме їй визначати традиційні та інноваційні шляхи інтеграції «виховних сил» суспільства, визначати різноманітні можливості суб'єктів виховання, використовувати і модифікувати педагогічні, психологічні та соціально-психологічні форми і засоби соціалізації людини у суспільстві.

Список літератури: 1. Белухин Д.А. Основы личностно ориентированной педагогики. Курс лекций. – Ч. I. – Москва-Воронеж, 1996. 2. Платонов К.К. Личностный подход как принцип психологии // Методологические и теоретические проблемы психологии / Отв. ред. Г.В. Шорохова. – М.: Наука, 1969. – С. 190–217. 3. Вишневський О.С. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. – Л.: Львівський обласний науково-методичний інститут освіти; Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенка, 1996. – С. 36. 4. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. – К., 1998. 5. Кон І.С. Психологія старшокласника. – М., 1980. – С. 179. 6. Рибалка В.В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників. – К., 1998. – С. 12. 7. Мачеевич С.С. Культура личности – сущность и структура (Подход к системному анализу) // Культура и гуманизм. – М.: Изд-во АПН ЦК КПСС, 1991. – С. 3–20. – С. 15.

*Панченко О.І.
м. Харків, Україна*

СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

*Якщо вчитель поєднує у собі любов до роботи
і до учнів, – він досконалий вчитель
(Л.М. Толстой)*

Постановка проблеми. Світовий освітній простір об'єднує національні освітні системи, що істотно різняться філософськими й культурними традиціями, рівнем цілей і завдань, якісними станами. Тому варто говорити про цей простір як про єдиний організм, що формується і в кожній освітній системі якого наявні глобальні тенденції й збережено розмаїтість.

Зміст освіти може бути обмежений стандартами регіону, країни, всього світу, але одним із головних завдань освіти є належна підготовка молодих поколінь до успішного життя й діяльності складних умовах мінливого суспільного буття й жорсткої конкуренції на ринку праці. Освітнє середовище, до якого потрапляють студенти-іноземці, різниться від того, до якого вони звикли на батьківщині. Однак освітнє середовище є форма єдності людей як суб'єктів навчання, яка утворюється в результаті їх спільної діяльності. В процесі навчання і виховання людина знаходить соціокультурні норми, що мають історичне значення для розвитку цивілізації, суспільства і людини [8]. Взаємодія викладача і студента значно полегшує процес навчання і зумовлює інтерес до дослідження педагогічних умов як складової освітнього простору.

Аналіз досліджень з проблеми. Кількість іноземних студентів в Україні зростає. Це посилює увагу дослідників до проблем їх підготовки. Різні аспекти їх підготовки у вищих навчальних закладах вивчали українські та зарубіжні дослідники: Н. Булгакова, А. Крайнова, Л. Куришева, Л. Левчук, Н. Маяцька, С. Мордас, О. Резван, Л. Рибаченко, О. Степаненко та інші.

Автори визначають недоліки, характерні для сучасної системи підготовки іноземних громадян. Зокрема, в Україні відсутня державна програма розвитку співпраці з іншими країнами у сфері освіти, яка б максимально враховувала їх інтереси; відсутні угоди про взаємне визнання документів про освіту; слабе програмно-методичне забезпечення підготовки іноземних фахівців; недостатнє використання зарубіжного досвіду підготовки іноземних студентів тощо [1].

Теоретичні і практичні аспекти вивчення проблеми впливу середовища на особистість людини знаходять своє віддзеркалення в роботах психологів К. Абульханової-Славської, Ю. Абрамової, І. Зимньої та інших.

Проте поза увагою дослідників залишається вплив педагогічних умов на ефективність підготовки студентів-іноземців, зокрема з дисципліни «Нарисна геометрія». Не враховуються їх ментальні та психофізіологічні особливості адаптації до навчально-виховного процесу, рівень готовності до навчання в Україні. А це б підвищило ефективність вивчення ними навчальних дисциплін і сприяло розкриттю особистісного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Підготовка іноземних студентів посідає чільне місце серед пріоритетних напрямів освітньої політики розвинутих країн світу. Зараз і ми стаємо свідками й учасниками відродження цілісної системи підготовки спеціалістів для

закордонних держав. Вхідження України в європейський освітній простір означає для системи освіти України вирішення глобального завдання формування нового мислення, здатного до толерантності і безконфліктної взаємодії з представниками інших культур, до розуміння і усвідомлення своїх дій та їх можливих наслідків. Адаптуватися до студентів, знайти підхід до кожного та створити умови для розкриття потенціалу кожного студента-іноземця – це запорука ефективної підготовки.

Завданням викладача завжди було і є навчити, допомогти, підготувати, сформувані нове творче покоління. Проблема полягає в тому, як організувати навчальну діяльність, щоб студенти не лише поглинали потік інформації, що дається викладачем, але й розуміли, оцінювали цю інформацію. Педагогічні умови відіграють при цьому вирішальну роль. Особистість студента-іноземця, розуміння його як індивідуальності є запорукою успішної організації навчально-виховного процесу в умовах українського освітнього простору. Проблеми розвитку і реалізації особистісного потенціалу досліджують Б. Братусь, Н. Ковальова, Н. Кузьміна, С. Степанов, І. Кучерявий, гуманізації особистісно-орієнтованого підходу в освіті присвячені праці К. Абульханової-Славської, С. Якиманської, В. Ляудис та ін.

Недостатнє знання людини, поверхнєве і неповне розуміння її цінності є однією з головних причин дегуманізації людських відносин у всіх сферах суспільного життя, і, зокрема, в освіті. Сучасне розуміння студента-іноземця, як особистості, є вищим проявом людського в людині. Кожна людина має можливість стати особистістю, але не кожна нею стає в дійсності. Один з найактивніших дослідників особистості Б. Братусь вважає, що людську сутність треба добути, людиною треба стати [5].

Педагогічні умови є складовою освітнього середовища, яке, на думку С. Дерябо, є сукупністю всіх можливостей навчання і розвитку особистості, як позитивних, так і негативних. Він вважає, що психолого-педагогічна компонента є основною [4]. На думку В. Рубцова, освітнє середовище – це форма співробітництва (комунікативна взаємодія) [2]. Ю. Мануйлов доводить, що освітнє середовище створює умови, базу (матеріальні та духовні блага, інформаційне поле і т.ін.) для задоволення потреб суб'єкта, здійснення його діяльності; середовище опосередковує свідомість, поведінку суб'єкта; є умовою реалізації отриманих знань, сформованих умінь, самореалізації.

Ми цілком згодні з цими вченими, але у своїй роботі враховуємо і думку самих студентів-іноземців. Найскладнішим у перший рік життя в Україні вони вважають адаптацію [3]. Педагогічні умови як важлива компонента освітнього середовища сприяють успішній адаптації до навчання. Від педагогів, з якими стикаються студенти на першому курсі, залежить враження про Україну та її систему освіти. На думку студентів, ідеальним «прискорювачем» адаптації є атмосфера «доброго дому», де кожен студент-іноземець зможе знайти себе [3]. В дійсності необхідність ефективної підготовки студентів-іноземців ускладнює ставлення викладачів до них як і до слов'янських студентів.

Проведені дослідження підтверджують, що 74% викладачів вищих технічних навчальних закладів (дослідження проводились на базі Харківського Національного аерокосмічного університету ім. М.С. Жуковського «ХАІ») вважають, що основним є передача знань, лише 26% респондентів в визнають і важливість сприятливих педагогічних умов, в процесі навчання враховують ментальні та психофізіологічних особливості сту-

дентів-іноземців, фактор адаптації і готовність до особливостей навчально-виховного процесу в Україні.

Особистість викладача, його професійні, людські та морально-етичні якості завжди є визначальними в педагогічному процесі, а сьогодні набувають ще більшого значення у зв'язку зі зміною цілей і функцій освіти на сучасному етапі. Однією із характерних особливостей сьогодення є певне зниження ролі викладача як єдиного джерела і носія наукових знань для студентів. Безліч інформації студенти можуть знайти в Інтернеті. Однак у них відсутній досвід її систематизації, методологічного аналізу й оцінки достовірності. Тому сьогодні істотно зростає роль викладача як експерта і консультанта, здатного допомогти студентові правильно орієнтуватися у світі наукової інформації.

Разом з тим розширюється діапазон психологічного і педагогічного впливу викладача на студентів-іноземців. Адже, як зазначалось вище, важлива не тільки ефективна підготовка спеціаліста, але і його особистісний розвиток.

Тому сьогодні викладач вже не може бути тільки фахівцем у певній сфері науки і техніки, провідником відповідних знань і інформації, він повинен бути педагогом, психологом [5]. Від цього істотно залежить успішність його педагогічної діяльності, професійний і особистісний авторитет, ефективність підготовки майбутнього конкурентоспроможного покоління.

Оптимізація педагогічного спілкування є важливою умовою соціально-психологічної адаптації студентів-іноземців до навчання в Україні і дозволяє більш ефективно здійснювати їх підготовку. Аналіз свого власного досвіду автора з викладання студентам-іноземцям і теоретичні положення дають змогу визначити такі фактори, що впливають на створення сприятливих педагогічних умов для ефективної підготовки студентів-іноземців.

Використання комунікативної функції педагогіки, яка спрямована допомогти налагодженню контакту між студентом і викладачем. Метою є успішне вирішення педагогічних завдань з підготовки студентів-іноземців на початковому етапі професійної підготовки. Прояв рівних дружніх відносин з усіма студентами групи, знання і врахування викладачем індивідуальних рис і якостей студентів-іноземців, які є представниками різних етнографічних груп.

Емоційний зворотній зв'язок між викладачем і студентами. Рівень розуміння і глибина засвоєння навчального матеріалу студентами-іноземцями та їхнє ставлення до нього перевіряється по поведінці, різним реакціям окремих студентів чи групи в цілому. Аналізуючи цю реакцію, викладач має можливість правильно реагувати на неї і при необхідності корегувати процес вивчення дисципліни. Це можна зроби шляхом зміни форм навчання, пристосовуючи їх до індивідуальних рис студентів-іноземців.

Формування освітнього середовища на основі норм міжособистісного спілкування на основі толерантності, доброзичливості, взаємної поваги та прагнення підтримувати сприятливий психологічний клімат в колективі [7].

Суб'єкт-суб'єктний характер взаємодії і взаємовідносини у процесі педагогічної діяльності. Такий характер взаємодії і взаємовідносин у процесі педагогічної діяльності був помічений і підкреслювався спеціально ще в глибокій давнині. Про це, зокрема, свідчить цитата з Талмуда, священної книги іудейської релігії: «Багато в чому я навчи-

вся у своїх наставників, ще більшому – у своїх товаришів, але більше всього – у своїх учнів». Для здійснення такої взаємодії необхідно застосування комплексного підходу, який має виходити із знання особистості студентів-іноземців і технологій педагогічної співпраці.

Перехід від масово-репродуктивних форм і методів викладання до індивідуально-творчих. Протягом останнього десятиліття сформувалась вітчизняна педагогіка гуманістичного напрямку, в якій особистість розглядається як неповторна унікальна цілісність, як активна творча істота, яка може впливати на своє життя і розвиток. Кожен студент являє собою головну цінність зі своїми особливим неповторним внутрішнім світом, своїми інтересами, потребами, здібностями, можливостями та особливостями. У навчально-виховному процесі все повинне бути спрямоване на розвиток особистості студента.

Висновки. Таким чином, урахування психофізіологічних, ментальних особливостей студентів-іноземців як суб'єктів навчання є визначальним у раціональній організації навчального процесу. Правильне врахування цих особливостей студентів-іноземців і створення сприятливих педагогічних умов – запорука ефективної підготовки майбутнього конкурентоспроможного покоління. Зміст освіти має орієнтуватись на забезпечення розвитку і самовизначення особистості студента-іноземця. Особистість викладача при цьому відіграє вагомую роль. Ми поділяємо думку К. Ушинського, який вважав, що тільки особистість може діяти на розвиток і становлення особистості, тільки характером можна створити «характер».

Список літератури: 1. Адаменко О.В., Разорьнова М.В. Аналіз тематичного спектра дисертаційних досліджень з питань підготовки іноземних студентів в Україні (1990–2009 pp.): Режим доступу: <http://www.lib.tsu.ru/mminfo/000349304/12/image/12-123.pdf00>. 2. Габа І.М. Освітнє середовище: соціально-психологічна парадигма: Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpip/2010_22/sb22_05.pdf. 3. Дахлаб Сеид Али Личность преподавателя в системе подготовки иностранных граждан / Дахлаб Сеид Али // Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес: Тези міжнар. наук.-теор. конфр. студ. і аспір. – Харків: НТУ «ХП», 2011. – Ч. 2. – С. 209. 4. Дерябо С.Д. Формирование ценностной ориентации воспитанников образовательных учреждений / С.Д. Дерябо // Высшее образование в России. – 2007. № 3. – С. 34–38. 5. Зміст і сутність педагогічної діяльності: навчальний посібник / [О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, С.М. Пазиніч та ін.] – Харків: НТУ «ХП», 2007. – 228 с. 6. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. Науково-методичний посібник / Зязюн І.А. – К.: МАУП, 2000. – 312 с. 7. Ігнатюк О.А., Сладкіх І.А. Студентська мобільність: світові та вітчизняні тенденції розвитку // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – Харків: НТУ «ХП», 2009. – № 3. 8. Культура. Нравственность. Религия. (Материалы «круглого стола») // Вопросы философии. – 1989. – № 11. – С. 30–63.

*Петутина Е.А.
г. Харьков, Украина*